

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

บทนำ

ในสังคมไทยนับแต่อดีตกาล สถาบันศาสนาอันมีวัดและพระสงฆ์ อยู่ในสถานะที่กล่าวได้ว่าเป็นสถาบันหลักของชุมชน วัดเป็นชุมชนอุดมคติอัน เก่าแก่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีในรูปแบบของการปฏิบัติที่มีแบบแผน ซึ่งต่าง ไปจากอาณาจักรอันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีรูปของการดำรงชีวิตอีกแบบหนึ่ง ที่ประกอบไปด้วยข้อกำหนดอันกลายรูปมาเป็นกฎหมายในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ กำหนดข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้คนทำผิดมากกว่าส่งเสริมให้คนทำ ความดี ภายใต้กฎระเบียบของอาณาจักร บุคคลไม่สามารถเติบโตได้อย่าง เต็มที่ ไม่ว่าจะระบบอาณาจักรแบบใดก็ตาม ส่วนระบบความเป็นอยู่ของ ชุมชนที่ยึดสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางการดำรงชีวิตเป็นไปตามพระธรรมวินัย อันยึดหลักศาสนธรรม เป็นข้อกำหนดภายในชุมชนนั้น มุ่งส่งเสริมให้บุคคลเป็น อิศระมากกว่าบังคับ กล่าวคือให้มีอิสรภาพในการพัฒนาศักยภาพทางจิตวิญญาณ ของบุคคลให้บรรลุถึงจุดสูงสุดเท่าที่มนุษย์ควรไปถึงได้ นั่นคือการหมดสิ้นซึ่ง อาสวะทั้งปวง ทั้งยังสามารถตั้งความปรารถนาไปไกลโพ้นได้อีกซึ่งก็หมายถึง การสิ้นสุดแห่งวิภวกรรมคตินซึ่งการเวียนว่ายตายเกิด สิ้นแล้วแห่งกรรมทั้งปวง นี้คือประเด็นสำคัญของสถาบันศาสนา โดยที่ต้องทำหน้าที่หลักในการก่อให้เกิด ปรินิพพานแห่งความหลุดพ้น และทำหน้าที่สืบทอดปรีชาญาณนี้ให้แก่บุคคลในชุมชน เป็นรุ่น ๆ มาตลอด นับอุดมคติที่ยังปรากฏลึกลงไปในจิตใจของคนไทยโดยเฉพาะ คนในท้องถิ่นชนบท และมีผลแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมของสังคมทั้งที่รู้ตัวและ ไม่รู้ตัว จัดเป็นเหตุผลที่อธิบายได้ว่า ทำไมคนชนบทจึงเป็นคนรักความเป็นอยู่ อย่างเรียบง่าย หนักเอาเบาสู้อื้อเพื่อเชื่อแต่ต่อเพื่อนบ้าน รักอิสระทั้งมัน้อยู่ ในอหิงสกรรม คุณธรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผลมาจากหลักศาสนธรรมทั้งสิ้น นอกไปจากสภาพของความเป็นสถาบันหลักทางคามจิตใจของบุคคลในชุมชนแล้ว วัดและพระสงฆ์ยังดำรงอยู่ในสถานะที่เป็นผู้นำทางสังคมในด้านอื่น ๆ อีก

จนวัดกลายเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สังคม หรือวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าวัดทำหน้าที่เป็นสถาบันสังคมเกือบครบทุกรูปแบบ เช่น เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล ที่ประชุม ที่พักแรม พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น เรียกได้ว่าเป็นทุกอย่างของชุมชนทั้งนี้โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบำเพ็ญกรณียกิจต่าง ๆ สมดังพุทธพจน์ที่ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์แก่อกุศล และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย"¹

¹วินัยปิฎก เล่มที่ 4 หน้า 32 ข้อ 39, อ้างในพระมหาประยุตต์ ปยุตฺโต (หรือในราชทินนามต่อมาว่า พระศรีวิสุทธิโมลี, พระราชากรมนี้) ใน "บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน" พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน ฉบับพิมพ์เป็นที่ระลึกในการที่พระเทพเมธี (กี มารชิโน ป.9) ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระกรรมเจดีย์, 5 ธันวาคม 2514, หน้า 10.